Anqara de Kursê Kirmanckî (Zazakî)

Nê serranê peyênan de sey her cayî Anqara de zî kurdî roje bi roje eleqe mojnenê ziwanê xo. Nê di serrî yê ke Anqara de semedê akerdişê kursê kirmanckî (zazakî) xebate bena. La çi heyf ke semedanê cîya-cîyayan ra serkewtiş nêbî. Yan ca peyda nêbîyêne yan zî keso ke kurs bido çin bi. Aşma oktobre ya 2010î ra nat bi ardime Komela Dersimî û çend kesan kursê kirmanckî (zazakî) abi.

Kesê ke yenê kurs, nêzdîye da-hîris kesan ê. Înan ra tayê kirmanckî (zazakî) nêzanê. Tayê zî zanê. Ê ke nêzanê înan ra di-hîri tenî zî kurmanc ê, şarê Agirî û Şirnexî yê. 3

rojnameyo kulturî yo 15 roje

NEWEPEL

16-30 nîsane 2011 Hûmare: 3 newepel@hotmail.com Vaya / Fîyat: 1 TL

Panelê Kirdan Çewlîg de Virazîya

Panelê Tarîx û Ziwanê Kirdan (Zazayan) Çewlîg de virazîya. M. Malmîsanij û W. Zozanî derheqê ziwan û tarîxê kirdan de malumatê muhîmî day.

Panelê **Tarîx û Ziwanê Kirdan** ke hetê komela Bîn-Der û komela Ferat-Der ra organîze bi, Çewlîg de roja 02.04.2011 de virazîya. **N. Celalî** panel îdare kerd, **M. Malmîsanij** û **W. Zozanî** zî panelîstî bîy.

Wisifî Zozanî lîteraturê ereban, osmanîyan û oryantalîstan de bi belgeyan nameyê kirdan ser o vindert. Û ey dima, Malmîsanijî zî behsê grûbanê ziwanan yê cîhanî kerd, ferqê lehçeyan û ziwanan ser o vindert. Rewşa ziwanî ser o çîyê muhîmî vatî. 4

"Kênayê Vîndîbîyayeyê Dêrsimî"

Fîlmê "Kênayê Vîndîbîyayeyê Dêrsimî" Dîyarbekir de ame nîşan dayene.

Fîlmê "Kênayê Vîndîbîyayeyê Dêrsimî" ke hetê Nezahat û Kazim Gundoganî ra serra 2010 de ameyo viraştene, Dîyarbekir de roja 09.04.2011 de salona sînema ya Merkezê Kulturî yê Cegerxwînî de ame nîşan dayene. Fîlm hetê gelek kesan ra mîyanê hêsrê çiman de ame temaşe kerdene.

Fîlmê "Kênayê Vîndîbîyayê Dêrsimî" ra

Badê ke fîlm qedîya, serekê Baroyê Dîyarbekirî Emîn Aktarî qisey kerd û va: "Her vincewêkê nê erdan de dejê pîlî estê. Heta ke no dej dewam bikero, zaf zehmet o ke ma îstîqbalêko azad awan bikerîn."

Dima senarîstê fîlmî Kazim Gundoganî derheqê fîlmî de malumat da. Kazimî va: "Viraştişê nê fîlmî de amancê ma o nîyo ke ma mîyanê miletan de tovê kîn û nefretî biramin. Nê meseleyê giranî ke tarîx de qewimîyayê, neslêk dîyê. Neslê diyin bêveng mendo. Neslê hîrêyin persayo. Ma zî neslê hîrêyin ê. Bi viraştişê nê fîlmî ma waşt ke tayê çîyan bipersîn. Sereyê însanan de derheqê terteleyê Dêrsimî de tayê persan bidin viraştene." 3

EDÎTORÎ RA

Roşan LEZGÎN

Merheba wendoxê erjayey,

Ge-ge ma do tayê meselayanê xoyê muhîman munaqeşe bikerîn. Nînan ra yew meselaya standardîzekerdişî ya.

Eke şima taqîb kerdo, hûmara diyine ya rojnameyê ma de bi sernameyê "**Standardkerdişê Zûnî Ser Yow Şîrove**" yew nuşteyê embazê mayê erjayeyî **Newzat Anukî** zî weşanîya. 2

Cografya û Milet

Bîlal ZÎLAN

Meseleya "cografya" miletbîyayîş de cayêko muhîm gêna. Senî ke her însan yew ca de heyatê xo îdame keno, her milet zî yew ca de ciwîyeno. 3

Cenîyan Rê Neheqîya Ziwanî

Serdar BEDIRXAN

Asîmîlasyonê ziwanî, azo (neslo) newe reyra têkilîya bawkal û dapîran bin ra birneno. 5

Nameyê Mi Tarî Ya

Bedrîye TOPAÇ

Payîz o, velg rişêno. Ez hewt serrî ya. Ez eştêne tarî. Nameyê tarî pîl biyêne. Ez tarî ra zaf tersena. 6

Mesela Binê Kilawe De Ya

Enwer YILMAZ

Hîryes serrî verî, rocêka wesarî, ez û pîye xu şîy dewe. Dewa ma serê koyanê Dara Hênî ra ya. 7

EDÎTORÎ RA

Roşan LEZGÎN

Merheba wendoxê erjayey,

Ge-ge ma do tayê meselayanê xoyê muhîman munaqeşe bikerîn. Nînan ra yew meselaya standardîzekerdişî ya.

Eke şima taqîb kerdo, hûmara diyine ya rojnameyê ma de bi sernameyê "**Standardkerdişê Zûnî Ser Yow Şîrove**" yew nuşteyê embazê mayê erjayeyî **Newzat Anukî** zî weşanîya.

Standardkerdişê ziwanê tirkî, seke Newzat vano, wina nêbî. Îstanbul qasê 350 serre merkezê çapemenîye, perwerde û sîyasetê împaratorîyêk bi. Çiqas alim, entelektuel û sîyasetkarê ê wextî estbîy, heme Îstanbul de kom bibîy. Tirkîya Îstanbulî ke dima ra seba tirkîya standarde bingeh qebul bî, ziwanê şarê ewamî yan ziwanê dewijanê Îstanbulî nêbi! Ziwanê aliman û entelektuelanê Osmanîyan bi. Beno ke zafê înan qet tirk zî nêbî.

Badê ke Tirkîya ronîya, na rey dezgeyê TDK Anqara de dest bi xebate kerd. Zaf kelîmeyê erebkî û fariskî ziwan ra vetîy. Tayê ziwanan ra îzafe, sufîks û prefîksî deyn kerdîy. Kelîmeyê tirkîyê ke estê, Anadolî ra arêday, yew bi yew ser o vindertîy, tesnîf kerdîy. Qismêko pîl zî înan xo ver o viraştîy.

Îngilîzkî, fransizkî û erebkî de zî ziwano standard esto. Senî çin o? Erebkîya fusha (standarde) tîya ra hezar û çar sey serrî verê cû tesbît bîya! Helbet heme ziwanan de lehçe, fek û şîweyî hertim estê. La perwerde, çapemenî û resmîyet de ziwano standard yeno gurenayîş.

Standardîzekerdişê kirdkî de hetanî ke mumkin bo, ma bi xo çekuyan nêvirazenê. La mîyanê çekuyanê kirdkî ra sey form, ma yewe tercîh kenê. Ma vajîn, seba "**dil**"ê tirkî, kirdkî de formê sey "**ziwan**", "**ziwon**", "**ziwûn**", "**ziman**" "**zuwan**", "**zuwon**", "**zuwûn**", "**zan**", "**zon**", "**zûn**" estê. Nê heme formê ke kokê xo yew o, pêrune têreyde şuxulnayîş, ziwanî zengîn nêkeno. Tena teşqele zêde keno, ziwanî giran keno! Coka standardîzekerdiş esla nêno manaya "qetlkerdiş", "tengkerdiş", "kêmkerdiş" yan zî "tek-tîp" kerdişî. Nimûne, dewijê ma bi xo heme hur kird ê, la vanê "**ziman**". Feqet ez wexto ke nusena, formê standardî şuxulnena, ez vana "**ziwan**".

Ha, eke çekuyê hemmanayî (sînonîmî) estbê, ma înan qeyd kenê. Ma vajîn, çekuyê sey "**pirnike**", "**zincî**", "**kepuge**" û "**vinî**" ke heme nameyê yew çî (bi tirkî: burun) yê. Ma bi xo nê forman sey zengînîya ziwanê tesbît kenê. Dima ma qeyd kenê, ma wendoxanê xo xeberdar kenê ke nê çekuyê ma zî estê. Mesela, çewlîgijî vanê "**qij**" la dêrsimij û gimgimijî vanê "**doman**", licêyijî vanê "**tut**", sêwregijî vanê "**qeçek**", pîranijî vanê "**gede**". Ma nînan red nêkenê, ma hemîne sey zengînîye qebul kenê.

Helbet çendçeşîdîye, çendtewirîye, çendrengîye, çendziwanîye çîyê tebîî yê, ganî merdim nêvajo wa her çî homojen bo, yan "tek-tîp" bo. Labelê standardbîyayîş û tesbîtkerdişê qaydeyanê ziwanî yewna mesela ya. Eleqeyê xo "tek-tîp"kerdiş ra çin o!

Ma vajîn, goreyê qaydeyanê trafîkî, her wesaîte ganî şerîdê hetê raştî ra rayîr şiro. No qaydeyêko bingehîn o. Eke wina nêbo, trafîk de her çî keweno têmîyan ra.

Yewna mesela zî na ya: Mi bi xo qet nêeşnawito ke yewêkê kurmancî îtîrazê kurmanckîya standarde, îtîrazê çekuyêk yan formê çekuye kerdo. Mesela, çekuya "axaftin" (qiseykerdiş) tena mintiqaya Behdînan de ameyêne vatiş. La ewro heme kurmancî nuştiş de "axaftin" şuxulnenê. Hewna, caran mi nêeşnawito ke tirkêk zî îtîrazê çekuyêka standarde kerdo. La ez bi xo fehm nêkena ke kirdê ma çira hende zaf rika çekuyan kenê!

Way û birayên!

Eke ma wazenê kirdkî aver şiro, gerek na mesela de ma hêdî-hêdî yewbînan fehm bikerîn. Averşîyayîşê kirdkî ancax bi standardkerdiş beno.

Heta yewna hûmare bimanê weşîye de.

DERSA ZIWANÎ - 3 (Nêrî, Makî û Zafhûmarîye)

Amadekar: Roşan Lezgîn

Merdim çiqas xususîyetanê ziwanî hol bizano, hende leze museno.

Xususîyetêko zaf muhîm ê kirdkî (zazakî, kirmanckî, dimilkî) no yo ke, kirdkî de heme nameyî yan **nêrî** (bi tirkî: eril), yan **makî** (bi tirkî: dişil), yan zî **zafhûmar** (bi tirkî: çoğul) ê.

Nuştiş de ma seba nameyê nêrî îşaretê (n), seba nameyê makî îşaretê (m) û seba nameyê zafhûmarî zî îşaretê (zh) ronanê. Yanî gama ke vernîya çeku (kelîme) de mîyanê parantezî **()** de herfê **n**, **m** û **zh** estbê, yenê manaya cinsîyetê çeku.

Ma vajîn çekuya "**golik**"î (bi tirkî: buzağı), ma sey nameyî, halê sadeyî (yalın hal) de bala xo bidîn ser.

Eke yew bo û nêrî bo, ma vanê "golik". Eke makî bo û yew bo, ma vanê "golik**e**". Eke zafî bê, ma vanê "golik**î**".

golik (n)
golik**e** (m)
golik**î** (zh)

Yan zî ma vajîn:

dar (n)
dar**e** (m)
dar**î** (zh)

Kirdkî de senî ke nameyî **nêrî** (n), **makî** (m) û **zafhûmar** (zh) ê, eynî bi no hawa sifet û karê (fîîlî) nameyan zî **nêrî** (n), **makî** (m) û **zafhûmar** (zh) ê. Nika ma bi yew sifet bidîn nameyê "**golik**"î û nimûneyanê xo nîşan bidîn.

goliko sûr (n)
golika sûr**e** (m)
golikê sûr**î** (zh)

Seke aseno, sifetê nameyê nêrî tu îzafe (ek) nêgirewto. La sifetê nameyê makî îzafeyê "**e**" û sifetê nameyê zafhûmarî zî îzafeyê "**î**" girewto.

Nika zî ma yew kar (fîîl) îlaweyê name (golik) û sifetî (sûr) bikîn:

Goliko sûr yen**o**. (n)
Golika sûr**e** yen**a**. (m)
Golikê sûr**î** yen**ê**. (zh)

Kirdkî de di tewirî îzafeyê zafhûmarîye (çoğul eki) estê: "**î**" û "**an**". Ma îzafeyê zafhûmarîye "**an**" ra zî yew nimûne bidîn:

Hesen golikê sûrî ra hes keno. (n)
Hesen golika sûr**e** ra hes keno. (m)
Hesen golik**anê** sûr**an** ra hes keno. (zh)

Seke ma va, kirdkî de bi hawayêko umûmî vengê "**e**" sey îzafeyê makîyîye dusêno peynîya nameyî ra. La tayê mintiqayan de no veng sey "**i**" zî vajîyeno yan zî qet nêvajîyeno. Ma vajîn, tayê mintiqayan de herinda ke vajê "golik**e** (m)", vanê "golik**i** (m)" yan zî tena vanê "golik (m)".

Labelê senî ke her ziwan de îstîsnayî estê, kirdkî de zî îstîsnayî estê! Heme nameyê ke halê xoyê sadeyî de bi vengê "**e**" qedênê makî nîyê. Qismêkê înan nêrî yê: Nimûne:

vile (n): boyun, **gule** (n): kurşun; mermi, **mêrde** (n): koca, **derze** (n): şelek

hewna, kirdkî de heme nameyê makî zî bi vengê "**e**" nêqedênê. Tayê nameyê makî yê ke bi vengê "**a**" qedênê zî estê. Eke nameyê makî bi vengê "**a**" biqedîyê, êdî sufîksê (sonek) makîyîye "**e**" nêgênê. Nimûne:

kêna (m): kız, **dinya** (m); dünya, **Almanya** (m): Almanya

Çekuyê makî yê ke bi vengê "**î**" zî qedênê, estê. Eke nameyê makî bi vengê "**î**" biqedîyê, êdî sufîksê (sonek) makîyîye "**e**" nêgênê. Nimûne:

kardî (m): bıçak, **cinî** (m): kadın, **gonî** (m): kan, **pistî** (m): gelberi

No vengê "**î**" ke peynîya nameyan de yo, nameyanê zafhûmaran de parçeyê nameyî yo. Nimûne:

zimbêl**î** (zh): bıyık, destik**î** (zh): ellik, verçimik**î** (zh): gözlük

Kirdkî de fonksîyonê sufîksê (sonek) "**î**" zaf ê. Nameyanê nêrîyan de sey îzafeyê temamkerdişî (tamlayan, tamlanan, yönelme hal eki, belirtme hal eki) zî yeno şuxulnayîş. Nimûne:

Hesen**î** ra vaje wa rojnameyî biherîno û nuşteyê Denizî biwano.

Ferhengek

Apeyşîyayîş (n): gerileme
Averşîyayîş (n): ilerleme; gelişme
az (n): nesil; kuşak
babete (m): konu
Çewlîg (n): Bingöl
Dara Hênî (m): Genç
êre (n): ikindi
Hêni (n): Hani
kêmî: az
kêmkerdiş (n): azaltma
Licê (m): Lice
malim, -e: öğretmen
nasname (n): kimlik
perwerdekerdiş (n): eğitme
Pîran (n): Dicle
ramitene (m): sürmek
ramitiş (n): sürme
rewşe (m): durum
reyde: ile
reyra: ile
saw (n): korku
se: gibi
seke: gibi
senî: nasıl
senîn: nasıl
sername (n): başlık
Sêwregi (m): Siverek
sey: gibi
sûkij, -e: şehirli
şan (n): akşam
şewdir (n): sabah
şêwr (n): danışma
tengkerdiş (n): daraltma
tertele (n): soykırım; jenosîd
teştare (n): öğle
wina: böyle

Fîlmê "Kênayê Vîndîbîyayeyê Dêrsimî" Dîyarbekir de Ame Nîşan Dayene

Fîlmê "Kênayê Vîndîbîyayeyê Dêrsimî" ke hetê Nezahat û Kazim Gundoganî ra serra 2010 de ameyo viraştene, Dîyarbekir de roja 09.04.2011 de salona sînema ya Merkezê Kulturî yê Cegerxwînî de ame nîşan dayene. Nîşandayîşê fîlmî bi munasebetê roja avûkatan hetê Baroyê Dîyarbekirî ra organîze bi. Fîlm hetê gelek kesan ra mîyanê hêsrê çiman de ame temaşe kerdene.

Badê ke fîlm qedîya, serekê Baroyê Dîyarbekirî Emîn Aktarî qisey kerd û va: "Her vincewêkê nê erdan de dejê pîlî estê. Heta ke no dej dewam bikero, zaf zehmet o ke ma îstîqbalêko azad awan bikerîn."

Dima senarîstê fîlmî Kazim Gundoganî derheqê fîlmî de malumat da. Kazimî va: "Viraştişê nê fîlmî de amancê ma o nîyo ke ma mîyanê miletan de tovê kîn û nefretî biramin. Nê meseleyê giranî ke tarîx de qewimîyayê, neslêk dîyê. Neslê diyin bêveng mendo. Neslê hîrêyin persayo. Ma zî neslê hîrêyin ê. Bi viraştişê nê fîlmî ma waşt ke tayê

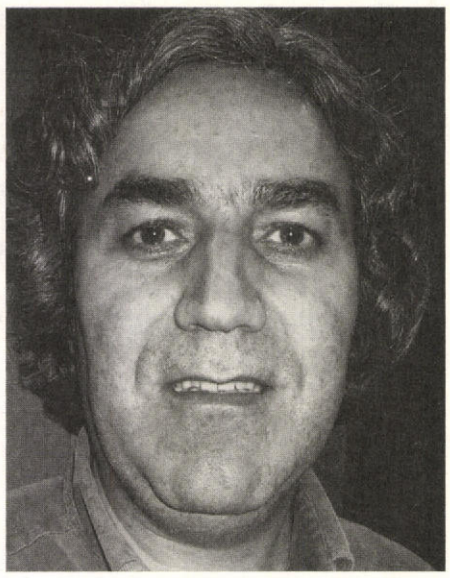

Senarîst Kazim Gundogan

çîyan bipersîn. Sereyê însanan de derheqê terteleyê Dêrsimî de tayê persan bidin viraştene."

Kazimî dewamê qiseykerdişê xo de va: "Zaf cayanê dinya de wina terteleyî bîyê. Hesabê hemîne ameyo dîyayene. Sucdaran ozrê xo waşto, xetaya xo telafî kerda. Labelê Tirkîya de hetanî ewro zî terteleyî dewam kenê. Sucdarî qet kerdena xo ra apey nêmanenê. Kesî ozrê xo nêwaşto. Û travmaya komelkî hîna zî mîyanê şarê ma de dewam kena."

Badê ke qiseykerdişê senarîst Kazim Gundoganî qedîya, temaşekaran derheqê fîlmî de û derheqê terteleyê Dêrsimî de derga-derg suhbet kerd. Tayê temaşekaran derheqê tabîrê "kurdan û zazayan" ke destpêkê fîlmî de esto, reaksîyon nîşan da.

Destpêkê fîlmî de bi tirkî wina yeno vatene: "Dersim, Kürtler, Zazalar, Ermeniler ve Türkmenlerin yaşadığı yer."

Temaşekaran îdîa kerd ke şarê Dêrsimî qet xo ra nêvano "zaza". Xora, muhtewaya fîlmî ra zî eşkera yo ke lehçeya xo ra vanê "kirmanckî" û xo ra zî vanê "kurd". Mesela cinîke vana, "Ben bir Kürt kızıyım!" Vana, mi vatêne "Ya Xizirê kirmancîye". Coka îbareyê "Kürtler ve Zazalar" şaş o! Bi no qayde kirmancan kenê "zaza" û zazayan zî teberê kurdan de hesibnenê. No îfade polîtîkaya parçekerdişê kurdan rê xizmet keno.

Komela Dersimî Ya Anqara de Kursê Kirmanckî (Zazakî)

Nê di serrî yê ke Anqara de semedê akerdişê kursê kirmanckî (zazakî) xebate bena.

Erkan YILDIRIM (Anqara)

Nê serranê peyênan de sey her cayî Anqara de zî kurdî roje bi roje eleqe mojnenê ziwanê xo. Nê di serrî yê ke Anqara de semedê akerdişê kursê kirmanckî (zazakî) xebate bena. La çi heyf ke semedanê cîya-cîyayan ra serkewtiş nêbî. Yan ca peyda nêbîyêne yan zî keso ke kurs bido çin bi. Aşma oktobre ya 2010î ra nat bi ardime Komela Dersimî û çend kesan kursê kirmanckî (zazakî) abi.

Kesê ke yenê kurs, nêzdîye da-hîris kesan ê. Înan ra tayê kirmanckî (zazakî) nêzanê. Tayê zî zanê. Ê ke nêzanê înan ra dihîri tenî zî kurmanc ê, şarê Agirî û Şirnexî yê. Zafê beşdaranê kursî unîversîteyanê cîya-cîyanê Anqara de wendekar ê. Tayê înan zî memur, malim û karker ê.

Beşdarê kursî şaristananê sey Sêwregi, Licê, Pîran, Çewlîg, Dêrsim, Xarpêt, Gimgim û Hêni ra yê. No kurs de di qisimî estê. Qismê yewin de kesê ke kirmanckî (zazakî) nêzane, dewam kenê, dersanê sewîyeya verêne gênê. Qisimê diyin de zî, kesê ke kirmanckî (zazakî) zanê dewam kenê. Nê qisimî de, dersa wendiş, nuştiş, qiseykerdiş û fehmkerdişî dîyena. Kurs de heme dersî goreyê qaydeyanê Grûba Xebate ya Vateyî yenê dayîş.

Rejîmê Sûrîye Nasnameyê Hemwelatîbîyena Kurdan Îade Keno

Goreyê tayê xeberan ke çapemenîye de vilabîy, serekê rejîmê Beasî yê Sûrîye Bişar Esadî roja 07.04.2011 de beyan kerd ke do nasnameyê hemwelatîbîyayîşê kurdanê Heseke bêro dayene.

Seke yeno zanayîş, serra 1962 de nasnameyê hemwelatîbîyayîşê (vatandaşlık kimliği) Sûrîye destê 180 hezar kesî ra amebi giewtiş. Ewro texmîn beno ke kurdanê Sûrîye ra kesê bênasname, hûmara înan dorê 300 hezarî ya.

Goreyê raporê Yewîya Heqanê Merdiman a Mîyanneteweyî roja 18 adare 2011 ra hetanî roja 1 nîsane 2011 de, numayîşanê şarî yê vera rejîmê Beasî de 123 kesî amey kiştiş. Muxalifanê rejîmê Beasî zî nê mudetî de nameyê 134 kesan hûmaritî ke hetê rejîmê Sûrîye ra amey kiştiş.

Goreyê malumatanê ke çapemenîye dana, roja 08.04.2011, badê nimajî îneyî zî numayîşan de 26 kesî kişîyay. Televîzyonê resmî yê dewleta Sûrîye zî da zanayîş ke hêzanê ewlekarîye yê resmîyan ra zî 19 kesî kişîyay.

Cografya û Milet

Bîlal ZÎLAN

Meselaya "cografya" miletbîyayîş de cayêko muhîm gêna. Senî ke her însan yew ca de heyatê xo domneno, her milet zî yew ca de ciwîyeno. Xorînîya tarîxî ra dot, cayo ke milet tede ciwîyeno ma ci ra vanî "welat". Her milet wayîrê yew welatî yo û her welat zî nameyê xo esto. Tarîx de cayê ke kurdî tede ciwîyenê, sey "Kurdîstan" name bîyo.

Ge-ge ma wanenî ke seba kirdan (zazayan) wina nusîyeno: "Zazay (...) Anatolîya de, (...) ciwîyenê." Labelê zazayan welatê xo sey "Anadolî" name nêkerdo. Sey kurdanê bînan kurdê zazayî zî welatê xo "Kurdîstan" name kerdo. Yew metnê dimilî (zazakî) de "welat" ra no hewa behs beno: "[Na mesel raşt a; zûr nîya. Namey dew zî 'Bav'o] (...) Şinê Adena. Bol şino tayn şino welat kewno nînan vîrî. Nê xu bi xu pêra vanê, "ma sênî ew çirriya şirê welat?" Qadî miftî ra vano, "Say sûrî Kurdistan di çinîyê. Bê ma barê say bîyerê ew şirê." Miftî vano, "Beno. No aqilê to kewt mi sera." (...)" *(T. L. Todd, A Grammar of Dimilî also known as Zaza, 1985, r. 188)*

No metn hetê Sêwregi ra arê dîyayo.

Mîyanê welatî de cîya-cîya mintiqayî, bajarî û dewî estê. Hetê Dêrsimî de senî ke şarê ma xo ra vano "kirmanc", ziwanê xo ra vano "kirmanckî"; mintiqaya xo ra zî vano "Kirmancîye". Yeno zanayene ke vakurê Dîyarbekirî, Çewlîg û tay cayanê Xarpêtî de şarê ma xo ra vano "kird" û ziwanê xo ra zî vano "kirdkî/kirdî". Nê cayan de şarê ma mintiqaya xo ra vano "Kirdane/Kirdone". Çekuya "Kirmancîye" û "Kirdane" zaf rey zî herinda nameyê welatî de yenê gurênayene.

Yeno zanayene ke, nameyê bajar û dewanê kurdan hetê Tirkîya ra ameyê bedelnayene. Herinda nameyanê tarîxî de nameyê tirkî panîyayê. Şarê ma her çiqas pê nameyanê tarîxî emel biko zî, neslo newe de nameyê tirkî hîna vêşî yenê nas kerdene. No hal sey perdeyêk dekeweno beyntarê neslê neweyî û tarîxê cografyaya ma. Mesela, nameyê dewa "Nêribê Axan" bi tirkî "Kuyular" o. Wexto ke ma vajî "Nêrib"; hetê tarîx, kultur, cografya û ziwanî ra gelek çî yenê vîrê merdimî. La wexto ke ma vajî "Kuyular" tena bîrî yenê ma vîrî ke zaf manaya xo çin o. Yanî bedelnayîşê nameyan hafizaya miletî kor keno. Bedelnayîşê nameyanê welatan û cayan; eslê xo de polîtîkaya bedelnayîş û asîmîlekerdişê miletan a.

Panelê Tarîx û Ziwanê Kirdan Çewlîg de Virazîya

Malmîsanijî va: "Nika polîtîkaya dewlete na ya ke meselaya ziwanî texîr bikero. Meselaya ziwanî çiqas texîr bibo hende zerarê ma kurdan de yo. Çunke neslê neweyî êdî ziwan qisey nêkenê. Neslê ke ziwan zanê zî hêdî-hêdî mîyan ra wedarîyenê."

DERHEQÊ TARÎX Û ZÛNÎ KIRDÛN DI PANEL / TARİH VE DİL BAĞLAMINDA ZAZALAR
Panelistler: M. Malmîsanij & W. Zozanî
Yer: Belediye Kültür Merkezi DÜZAĞAÇ Tarih: 2 Nisan 2011 Cumartesi Saat: 13:30 Nûbihar & Vate Dergilerinin Katkılarıyla

Panelê **Tarîx û Ziwanê Kirdan** ke hetê komela Bîn-Der û komela Ferat-Der ra organîze bi, Çewlîg de roja 02.04.2011 de virazîya. Panel salona kulturî ya Beledîya Çewlîgî de saete 13.30 de dest pêkerd 15.30 de qedîya, **N. Celalî** panel îdare kerd, **M. Malmîsanij** û **W. Zozanî** zî panelîstî bîy. Serekê Beledîya Çewlîgî zî tede qasê 500 kesî beşdar bîy.

Verî, serekê komela Bîn-Derî **Doxan Karasu**yî qisey kerd. Doxanî va, "Nika hedefê ma no yo ke ma vanê wa kirdkî nêmiro. Emrê mi çewres o. Mi dî wextêk qiseykerdişê tirkî eyb bi. La nika ma qiseykerdişê kirdkî ra şermayenê. Ma qijanê xo reyde tirkî qisey kenê. Kêmaneyê ma, nêweşîyê ma zaf ê. Nînan ra yew, kirdê ma xo zanaye hesibnenê, vanê, xora ma her çî zanê! La gama ke merdim vano dê vaje. Çîyêk çin o! O semed ra, ez vateyê Rêncber Ezîzî tekrar kena: Biperse, bimuse. Biwane, binuse."

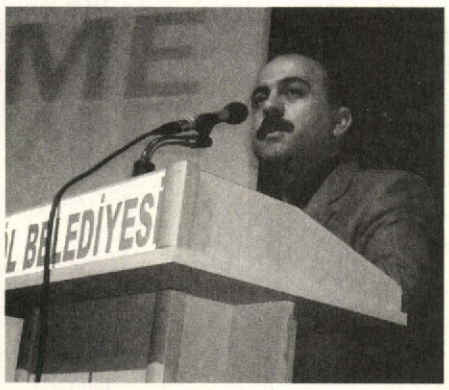

Dima **Wisif Zozanî** lîteraturê ereban, osmanîyan û oryantalîstan de bi belgeyan nameyê kirdan ser o vindert. Wisifî va, "Xususen derheqê ma kirdan de tarîx de çîyê nuştekî zaf kêmî yê. Beno ke verê cû estbîyê la îstîlaya moxolan de zafê kitab û belgeyê nuştekî ameyê îmhakerdiş. Labelê hewna zî qismêk lîteraturê ereban de qalê '**Dunbulî**'yan beno. Mesela, Mesudî qalê gelek qolanê kurdan keno. Vano her qolê kurdan yew ziwan qisey keno. Yanî, ma nê malumatî ra zanê ke lehçeyê kurdan rewna ra estbîyê.

Lîteraturê osmanîyan de zî hîna zaf nameyê '**Zaza**' vîyareno. Mesela Ewlîya Çelebî vano, "**Eşîranê kurdan ra xaltî, çekwanî, êzîdî, zazayî, zebarî, loloyî, îzolî, şiqaxî û rekîkî**..." Û seba ziwanî zî vano, "**lîsanê zazakîyê kurdkî**". Sewbîna belgeyan de zî nameyê "zazayan" û "zazakî" vîyareno. Hemîne de "zazayî" sey qebîle yan eşîra kurdan name benê.

Labelê ma kirdan bi xo, xo bi nameyê '**Kird**' name kerdo. Mesela kitabo tewr verên yê kirdkî de Ehmedê Xasî vano 'Temam bi viraştişê **Mewlidê Kirdî** bi yardimê Xaliqî û feyz û bereketê peyxemberê ma...'"

Wisif Zozanî dewamê qiseykerdişê xo de va, "Tayê estê vanê, ziwanê Zend-Avesta nêzdîyê kirdkî yo. No fikr rast nîyo. Ziwanê Zend-Avesta kamca de nêzdîyê kirdkî yo, eynî çîyan de nêzdîyê kurmanckî û fariskî yo zî. Û bi hawayêko qetî tu eleqeyê kirdan yan zî çekuya "**Dimbilî**" bi "**Deylem**" çin o."

Dima Malmîsanijî qisey kerd û behsê grûbanê ziwanan yê cîhanî kerd, behsê ferqê lehçeyan û ziwanan kerd. Malmîsanijî va, "Nika cîhan de qasê şeş hezarî ziwanî estê. Nînan ra qismêk ziwanê dewletan ê, ziwanê resmî yê. Tayê ziwanî zî estê ke qiseykerdoxê înan zaf ê la resmî niyê.

Derheqê tarîfê 'ziwan' û 'lehçe' de mîyanê alimanê dinya de zaf munaqeşeyî bîyê. Her alimêk goreyê xo ra 'ziwan' û 'lehçe' tarîf kerdê. La na mesela de aliman pênêkerdo. Tayê estê vanê, di kesê ke di lehçeyan qisey kenê, eke yewbînan ra fehm nêkerê, a game ê di ziwanê cîyacîya yê. Na îdîa rast nîya. Çunkî fehmkerdiş yan fehmnêkerdiş bi xo zî munaqeşeyin o, çîyêko sabît nîyo.

Labelê hewna zî tayê krîterî estê ke merdim vajo no ziwano cîya yo yan na lehçe ya. Ma vajîn ke hetê muşterekbîyayîşê kelîmeyan ra, kelîmeyî senî virazîyenê. Hewna, sazbîyayîşê cumleyan, yanî sentaks. Hetê îzafeyan û temamkerdişê fîîlan ra. Û çîyêko zaf muhîm zî veng o, yanî fonolojî yo. Eke ma nê hetan ra biewnîn ferqê mîyanê kirdkî û lehçeyanê bînan ê kurdkî ra, ferqê muhîmî çin ê. Nê hetî ra her panc lehçeyê kurdkî se ra neway muşterek ê.

Na dewlete bi polîtîkayêka sîstematîke, bi plan û programan mudaxeleyê kincanê ma kerd, mudaxeleyê nameyê ma û cayan û dewan û şaristananê ma kerd. Mudaxeleyê ziwanê ma kerd. Kulturê ma vurna. Ma kerdîy xerîbê xo. Mesela, peynameyê sey "Altay", "Oguz", "Alpaslan" nayê dewijanê ma ra. Çi eleqeyê kurdan bi nê nameyan esto? Axir mudaxeleyê şexsîyetê ma kerd. Nika ma amey na derece ke ma ziwanê xo ra fedî kenê, ma ziwanê xo ra şermayenê."

Malmîsanijî dewamê qiseykerdişê xo de va, "Helbet xebata çend kesanê îdealîstanê sey ma zaf muhîm a. La bi na xebata ma ziwan nexelisîyeno. Kurdkî (kirdkî, kirdaskî) ancax bi perwerde bixelisîyo, bi resmîbîyayîş bixelisîyo. Ganî ma bixebitîn ke ziwanê xo bikîn resmî, bikîn ziwanê perwerdeyî.

Nika polîtîkaya dewlete na ya ke meselaya ziwanî texîr bikero. Meselaya ziwanî çiqas texîr bibo hende zerarê ma kurdan de yo. Çunke neslê neweyî êdî ziwan qisey nêkenê. Neslê ke ziwan zanê zî hêdî-hêdî mîyan ra wedarîyenê.

Merdimêk bi nameyê Hayri Başbuğî esto, verê cû vatê hem kirdî (zazayî) hem zî kurmancî tirk ê. Vatê ziwanê înan zî tirkî yo. Mesela, Hayri Başbuğî no kitab nuştbi: 'İki Türk Boyu Zaza ve Kurmanclar'. Nameyê yewna kitabê ey zî 'Göktürk-Uygur Zaza Kurmanc Lehçeleri'. Prof. Orhan Türkdoganî yo ke gerreyê Îsmaîl Beşîkçî kerdbi, muxbîrî kerdbî, verê cû vatêne kurdî çin ê, kurdî tirk ê. Nê kesê şovenî ewnîyay ke ewro êdî nêşênî vajê kurdî tirk ê, nêşênî vajê kurmanckî û kirmanckî (zazakî) lehçeyê tirkî yê; dest bi zazacîyîye kerd. Xebitîyenê ke kurdan zeîf bikîn."

Malmîsanijî va, "Kirdkî hetanî nika nênusîyaya. Gama ke merdim nuseno, helbet goreyê qaydeyanê nuştişî ra nuseno. Her kes zano ke kirdkî hîna zaf dewan de qisey bîya. Warê termînolojîyê karê dewe de, ma vajîn ke termînolojîyê citêrî û weyekerdişê heywanan de îhtîyacîya kirdkî bi viraştişê terman yan çekuyanê neweyan çin a. La gama ke merdim kirdkî çîyanê modernan de şuxulneno, hewceyî bi termînolojîyê neweyî beno. No çî heme ziwanan de wina yo. Heto bîn ra, ê ke xizmetê kurdkî kenê, kesê ke 1970an ra nat kirdkî ser o xebitênê kam ê? Kitabê ke hetê melayan ra bi alfabeya erebkî nusîyayê, ma bidîn kîşte, hema vajîn ke edebîyatê na lehçe hetê kurdperweran, hetê embazanê ma ra virazîyayo. Kovar û rojnameyê ke tena bi kurdkî weşanîyenê ma vetê. Mesela kovara **Vate**yî ke ma vejenê, hewna kovara edebî-hunerî **Şewçila** ke embazê ma vejenê, safî bi kirdkî yê. Tayê zî estê xo rê keyeyê xo de ronişenê, belkî emrê xo de yew kovare zî nêerînaya û nêwenda la gama ke dore yena qiseykerdişî ser, vanê çira şima fîlan karî zî nêkenê, çira şima bêvan karî zî nêkenê? Ti vanî qey ma deyndarê înan ê.

Mesela, rektorê Unîversîteya Çewlîgî vano, ma zazakî rê alfabe virazenê. Alfabeyê ma esta, nê hende kitabî bi çi nusîyayê? Îhtîyacîya ma bi alfabe çin a. Eke to ra yeno, ti sewbîna karan bike."

Peynîya panelî de, standan de gelek kitab, kovar û rojnameyê kirdkî, roşîyay.

Cenîyan Rê Neheqîya Ziwanî

Serdar BEDIRXAN

Seke şima zî zanî NewePel rojane nîyo, yanî her roje nêveşanîyêno û kulturî yo, coka şima nêşnî qewîmîyayîşanê welatî û cîhanî germagerm rîpelanê ey mîyan de bivînî û taqîb bikerî, û ma zî nêşnî ageyrî her cirîyayîşan ser o vinderî, tehlîl û şîrove bikerî, labelê hewna zî ez ewta wazena derheqê "Roja Cenîyanê Kedkaran ê Cîhanî" ser o binusa.

Seba ke ma musluman û kurd î, meseleyê ke yenî ma vernî, ma gereke peymeyê nê her di erjan reyde bifikirîyê, pêşnîyazan bikî, têbigeyrî, çareyan bivînî.

Dînê Muhammedî (sHs) de edalet esto, neheqîye çin a. Heqê kamî çi yo, o bider dîyîno (yeno dayîş). Dînê ma de cayê cenî û camêrdî cîya yo. Sey vatişê merdimê ke xo modern name kenî, cenî û camêrdî seypê (eşit) nîyî.

Hem her çî û her ca de cenî û camêrdan seypê tepîtiş zafê reyan cenîyan rê yewna bêj neheqî ya. Hem beno ke tayê cenîyê nezanî na kelîmeya "eşîtlixî" şaş û xelet fam bikerî û xo heqdar vînî vajî, camêrdî wina kenî, wina têgeyrenî, heqê ma zî esto ma zî sey înan bikerî. Dîn de serbestîya mutlaqe çin a, camêrdî zî her çî de serbest nîyî. Coka serbestîya ke seba cenîyan wazîyêna, ganî şaş fam nêbo û cemat zî pa camêrdan ra perwerde bibo ke her çî rast fam bibo.

Na roja cenîyan hawayo ke nameyê aye ra zî bellî yo, roja cenîyan ê "karkeran" a û seba ke cuya gurîyayîşî de sey camêrdan wayîrê heqanê ekonomîk û sosyalan bibî ameya qebulkerdiş, dima sewbîna mijaran de zî seypêyîye ameya waştiş. Na roje de zaf qala zilm, tehda, ezîyet û zordarîya ke cenîyan ser o ya bena. La cenîyanê kurdan ser o yewna neheqî bena ke a zî ziwanê înan o ke nêşnî gedayanî xo bimusnî. Cenîyê kurdî seke mecbur bîyî ke gedanê xo de yewna ziwan (ziwano resmî) reyde qalî bikî. Wina têgeyrayîş ra mabênê înan û gedeyanê înan de têkilî kemîyêna, îstîqbal de yewbînan ra xerîb benî. Na rewşe zî cenîyanê kurdan ser o yew neheqî ya. Ziwanê xo tutanê xo banderkerdiş (gedan ziwanê înan ê daykî de perwerdekerdiş) ganî sey yew heqê cenîyan bêro qebulkerdiş û seba naye gereke qanûnî bêrî hedirnayîş.

Taybetê asîmîlasyonê ziwanî azo (neslo) newe reyra têkilîya bawkal û dapîran bin ra birneno. Na rewşe kitabê Murad Canşadî "Xafilbela" de hîkaya "Torn"î de zaf weş asena. Na hîkaye de tornê dapîra Medîna şaristan ra yeno dewe de maneno. Medîna Xatune tornê xo ra gandê xo ra vêşêr hes kena. Çi kar û gereyê xo bibo çimê aye tim tornê xo ser o yî. Torn lîlikê çiman o. Torn çilaya keyî, nazikê keyî yo. Medîne Xatune şan nêvana, şewdir nêvana tornê xo ver ro geyrena, qeda û beleyanê ey gêna. La çi heyf ke a û torn yewbînan ra xam û xeşîm î. Lajek qet kirdkî nêzano (nêameyo ey banderkerdiş) a zî tirkî.

Rojan ra yew roje a û tornê xo Emrah keye de tena manenî, zerra gedî qatix (mast) şona vano "yogurt istiyorum" la dapîre nêzana torn çi wazeno, gede qeherîno, xo bajneno, linganê xo dano erd ro bermeno, dapîre şaş manena nêzana ke se bikero. Dima tira vajîyêno ke tornê aye çi wazeno, a zî xo rê matmende vejîna teber çokanê xo ser o ronişena, paşta xo şanena dêsî. Hesrî kewenî çimanê aye, sereyê xo gêna lepanê xo mîyan duşmişîna. Heq ra mergê xo wazena.

Mewlidê Kirdî - II (Ehmedê Xasî)

Eno Mebhesê Tertîbê Mewlûdî Û Fedley Wendişî

Lazim o tertîbê mewlûdî temam
ma ser o vacin, bizanê xas û 'am.

Ger ti yew mewlûd xwu rê wendiş bidê,
lazim o tertîb bizanê, pê bidê.

Ewwela tezyînê xwu 'eylanê xwu,
lazim o to rê bi qasê halê xwu.

Cabîyare b'edî cû 'ûd û buxûr,
şerbet û mûman zî ronê, bêqusûr.

Henkî nan û sole zî rone, bira.
Vende çende merdiman, qasê xwu ra.

Ger bipersê, "Wendişê roc û şewe?"
Wendişê şew baştir o, hergo hewe.

Çunkî şew bî ame şahê enbîyan
na dunya, hem Mekke de, ey 'aşiqan.

'Illetê şew, çunkî 'isyanî kemî,
tim bena waqi' bi ibnî Ademî.

Xasseten yew rey di dunya ay şewî,
qet gunehkarîke nêbî yew hewî.

Ger bîyo vatiş, "Delîlê ma çî yo?"
Neksê lat û pût û narê fursî yo.

'Illeto yew zî dunya bîbî zelam.
Kufr û şirkî ra hema bîbî temam.

Yo bi şew ame w' kû loma ma bizan.
Kufrî dunya kerdebî şew, bêguman.

Hasilî qet nînê vatiş wesfê yê.
Ma bi fek te'rîf biker hem medhê yê.

Yo kû xellaqê cîhanî medhê yê
kerdo, ma hendî çi vacin wesfê yê?

Wazenê ger ma xelasîyya temam,
vatişê ma, es-selatu wes-selam.

Transkrîbe: Roşan Lezgîn

ORIS YENO (*)

Pişar XANÇUKIJ

Wexto ke orisî welatê corî ra yenê hetê Çewlîgî ra, dewa nizdîyê Awgermê Akrage de merdimêko zanaye û alim beno. No zanaye zaf nêşino mîyanê dewijan. Xora keyeyê ey zî teberê dewe de bîyo. Çi gureyê dewjan bibo şinî ey ra persenî. Yew warizayê nê merdimê zanayeyî Mehmed bîyo. O zî binêyke kêmaqil beno. Dewe de çi bibo, çi xeberê neweyî bibî, Mehmed xalê xo yê zanayeyî rê beno. Dewijî yew çî bikerê, verê cû xebere danê zanayeyî, cû dima karê xo kenê. Wexto ke Mehemed şino keyeyê xalê xo yê zanayeyî, xalê ey vano, "Mehekê mi, dê mi rê vaje, eyro kam ameyo dewe, çi xeberî estî?" A roje de çi bîyo, Mehek xalê xo yê zanayeyî rê yew bi yew qisey keno, vano. Dewijî zî çi persê înan bibo Mehmedî ra vanê, o beno xalê xo ra vano. Mehmed nabeynê dewijan û zanayeyî de sey yew qasidî yo. Rojêke dewijî ewnênê şarê corî bi mal û eyelanê xo ha yenê avarda (acêr) şinî. Dewijî vanî:

- Şima bar kerdo se ra şinê, qey şima şinê?

Şar vano:

- Oris ha cor de yeno, ma gan û tutan, mal û dewarê xo xelesnenê, avarda şinî.

Dewijan rê zî ters virazîyeno. Ters keweno zereyê înan. Vanê hela Mehmedî raykerêne, wa şiro xalê xo ra pers bikero. No oris ha yeno, ma se bikeri, ma zî şêrî welatê cêrî yan ney? Mehmed leze-beze keno, dano piro şino keyeyê xalê xo û tengnefes beno, xalê ey vano:

- Mehekê mi, de vaje, ti ameyê çi, vanî se?

Mehek vano:

- Dewijî vanî oris ha ame, ma se kenê, ma şinî yan ney?

Merdimo zanaye vano:

- Ney Mehekê mi, şo înan ra vaje, ma cayêk nêşinî. Dewa ma hîîîra ya, ma û înan (orisan) rê pîya bes a. Çîyêk nêbeno, taxa cêrîne de wa ê ronişî, a corîne de zî ma ronişenî. Tawa nêbeno, wa bêrî, ma cayêk nêşinî.

Mehemed şino qerarê xalê xo dewijan ra vano. Dewijî tersenê la hewna zî xebera zanayeyî ra nêvejîyênî û dewe de vindenê. Şar cor de yeno, sey laserî hetê cêrî ser şino. Dewijan rê zî yew nîmet virazîyeno. Mileta ke cor de yena, benê vêşan, tutê qijî zî tede estê. Dewijî yew leteyê nanî danê ci, yew mêşna, bize yan zî varekêk gênî. Xenîmetêko gird înan rê virazîyeno. Dewijî pêro benê dewlemend.

Yew pirdo darîn dewa înan ra cor, serî çemî de beno. Macirî yenê serê ê pirdî ra vîyarenî. Dewijan rê yewna firsend virazîyeno. Kamcîn koçber serê pirdî ra bivîyartêne, dewijan înan ra bac girewtêne. Xora mecbur bî, ê pirdî ra ravîyartêne. Çike awa çemî zaf bî. Dewijî ewnîyenê yew cor de nêmend, pêro ameyî vîyartîy û şîy, vanê, qey oris ameyo bîyo nizdî, wina tersenî. Vanê, hela Mehemedî hewna raykerêne wa şiro xalê xo de reyna xeberî bido, oris ame resa ma, ma nêşinî? Na xebera dewijan reyna beno, xalê xo ra vano. Xal vano:

- Ney Mehekê mi, ma nêşinî. Oris dewijanê ma ra holêr o.

Rojêke yew cinî û hîrê hebî qicê xo bi erebayê gayan yenê serê pirdî. Dewijî serê pirdî de gayan erebe ra kenê, benê serebirnenê, kenî qewirme. Cîneke bi qicanê xo serê ê pirdî de manena. Cîneke nêeşkena erebe bê gayan biherekno, uca ra bero. Aye ra, a cinî û her hîrê qicî aye serdî ver cemedîyenê, uca mirenê. A xebere bena vila, her kes pêhesîyeno. Mehemed na xebere beno xalê xo yê zanayî rê, xalê ey vano:

- Mehekê mi, mi to ra nêva oris hol o, sê dewijanê ma!

Dîyarbekir, 28.03.2011

(*) Mi na mesela dewa Çimê Hênî ya Dara Hênî ra, fekê mamosta Evdisemed Erdogmuşî ra eşnawita. Vano, na mesela raştekîn a û ameya ciwîyayîş.

Nameyê Mi Tarî Ya!

Bedrîye TOPAÇ

Payîz o, velg rişêno. Ez hewt serrî ya. Ez eştêne tarî. Nameyê tarî pîl biyêne. Ez tarî ra zaf tersena. Vatêne meterse, tarî de çîyê çin o. Mi dî. Tarî de maya mi çin a. Tarî de pîyê mi çin o. Tarî de kewe, tarî de hewz çin o.

Payîz o, velg rişêno. Ez des û hîrê serrî ya. Ez eştêne tarî. Nameyê tarî barkerdiş o. Ez tarî ra zaf tersena. Vatêne meterse, tarî de çîyê çin o. Mi dî. Tarî de welatê mi çin o. Tarî de dewa mi çin a. Tarî de ezbetê mi çin o.

Payîz o, velg rişêno. Ez vîst serrî ya. Ez eştêne tarî. Nameyê tarî ciwîyayîş o. Ez tarî ra zaf tersena. Vatêne meterse, tarî de çîyê çin o. Înan dî. Tarî de leşa mi çin a. Tarî de çimê mi çin ê. Tarî de rîyê mi çin o.

Payîz o, velg rişêno. Ez hezar serrî ya. Ez mîyanê tarî der a. Nameyê mi tarî ya. Ez tarî ra nêtersena. Ê tarî ra tersenî. Ez keynaya tarî ya. Ma pîya hardo ke tede Heq çin o ra sirgun bîme. Cayêko merdim çin o, mezelê bêkesê de xo nimnenîme. Ez zereyê tarî de bîya pîl, tarî zereyê mi de bîye pîle. Ez tarîya xo de zêdîyena. Leşa mi leşa tarî ya. Tîya de cayê roştîye çin o.

Nameyê mi tarî ya. Barê vileyê mi giran o. Roştîye zerrîya mi de çin a. Asmênê mi tarî yo. Hardê mi tarî yo. Mi çend serrî destê xo zerrîya merdimê ra nêda. Rengê demserran û vengê awe xo vîr ra kerdî. Huyayîşê mi bermayîş o. Vengê mi her dem peyser agêreno mi. Dinyaya mi sîya ya, sewbîna reng nêzana. Ez roştîye ra hesnêkena. Roştîye de mi bêkesîye dî. Domanîya mi roştîye de vîndî bîye. Mi heskerdiş roştîye de xo vîr ra kerd. Mi ezbetê xo roştîye de vîndî kerd. Hezar serrî yê ke mi dirbeta roştîye xo vîr ra nêkerde.

Nameyê mi tarî ya. Ez zana qet nêqedîyeno teynayîyê talihê minê tarî. Tim geyrena rîye erdî de tik û teyna... Heta ke ez leteyê tarîya xo ya sirgunkerdîye bivînî. Cayêko Heqî xo vîr ra kerd, uca ra domananê tarîye sey xo arê dana. Tarîya rîyê hardî bêro ancî vêşanena, tarîya mi nêqedîna. Payîz şiro kotî, merdimî uca bi vengê linganê mi hesyenî.

No payîz ti ameyî tarîya mi. Ez nîyadana to seba çinkerdişê tarîya mi ameyî. Peyser şo roştîya xo. Ez to ra qet çîyê nêwazena Teyna çimanê xo caverde. Çimê to leteyê tarîya min ê. Zerrîya min a tarîye ra dûr vinde. Tarîye mi, mi rê bes a...

Ez dewa Çiflikkoy ya qezaya Yalova de malim bîya. Malbatê Şêx Abdullahê Melekan **(*)** ra Mela Emîn nêweşo giran bi. Nêweşxane de mendêne. Seba alîkarî şewêk ez ey het menda. Mi rê zaf çî qisey kerdîy. La yew serpunda (serebute) ey, nê çarês serrî yê mi vîr de ya.

Seydayî serpunda xo de va:

A serre Mûş de serranê verênan gore zimistan çetin ravêrîya. Aşma çeleyî de di hewteyî pêsero, vewre vara. Milet bi rojan keye ra nişka vecîyo teber. Sey ewroyî çîyê ke çîn bi pê hewîya xo zî bîyarê. Deşta Mûşî sera-ser bîbî sipî, banî zî binê vewre de vînî bîbîy. Şarê ucayî vatêne, Mûş bi xo cayêko serdin o. La ma çi rey hendêke serd nêdîyo.

A roje asmên akerde bi, la zaf serd bi. Seke asmên ra zemherî bivaro. Verê tîja rojî de her yew peleyê vewre sey sîmê qumaşî reng bi reng şewl dayênê çimanê merdimî. Destê camêrdan de huye û sirutme, o tewir rayirî akerdêne. Tutan zî bêrîya yewbînî kerdbî. Wexto ke tîje vecîyayêne, dewe de cayo germin verê camî bi. Seba kaykerdişî qicê dewe zafêrî uca de ameyênê pesêr.

Nê rojan de cematê nimajî nêamêne pesêr. A roje seba nimajî ez çend deqayî cematê xo ra ver şîya camî. Mi kolî eştîy soba û şîya verê camî ke ezanê nîmroje biwanî. Mi ewnîya saete ra. Hima wextê nimajî mendbi. Mi waşt, hewşê camî de him wext ravîyarnî him zî dor û dormale temaşe bikî. Binê dêsê camî de verê tîje de ez tikêk ewiqîyaya. Mi ewnîya ke ez çi bivînî! Mêmanê mi ewro tutî bî. Verê dêsê hewşî de çar lajekî roniştbîy û xo rê zewade werdêne.

Lajekan ra yewî nan û helawe werdêne. Lajekanê diyin û hîrêyin nan û penîr werdêne. Lajekê çarin zî tena nan werdêne. Ez bi nimite him ewnîyêna înan ra him zî goşdarî kena.

Wayîranê nan û penîrî ra lajekêk waşt nan û helawe biwero.

Wayîrê helawe ra va:

- Ti bineyke helawe nêdanî mi?

Lajekî cewab da va:

- Heger ti bibî kutikê mi û bikerê ewte-ewt, ez o bidî.

Ey kerd ewte-ewt, bineyke helawe werde.

Wayîrê zewadeyê penîrî ra yê bînî zî wayîrê helawe ra va:

- Ez zî helawe wazena, helawe bi de mi zî.

Wayîrê helawe ey ra va:

- Heger ti bibî herê mi û sey herî bizirî, ez o bidî.

Ez Nêbana Heywan

Mistefa ŞAHÎN

Lajekê bênefsî waştişê ey qabul kerd. Sey herî zira û helawa xo girewte werde.

Înan ra yewî tena nano ziwa werdêne. Ey zî helawe waşte va:

- Madem ke to helawe da ê embazan, bide mi zî.

Lajekê wayîre helawe va:

- Heger ti bibî pisîngê mi, seba mi bikerî nawe-naw, ez o helawe bidî to zî.

Lajê ke nano bêqatix werdêne, va:

- Nê, ez nêbena heywanê çi kesî! Seke ti vînenê ez merdim a. Ti merdim bîbîyêne, ti do helawe bidayêne ma hemîne.

O dem de înan ez dîya. Lajeko wayîrê nanê bêqatixî ame mi het, va:

- Seyda, merdim helawe biwero û bibo heywan rind o, yan merdim helawe nêwero merdim bimano rind o?

Mi va:

- Ez nêzana şima ra se vajî. Şima tut ê, yewbînî reyra kaykenê. Ez raşt vajî, bî hîrê serrî mi helawe nêwerda. Qaydeyo ke şima vînenê, ez xo sey merdimêko baş hesibnena. Dor û dormale, mi rê hurmet keno. La cîranê min o zaf zengîn esto. Ez eşkena vajî, hima-hima her roje helawe weno, kes ey rê hurmet nêkeno.

Lajek ageyra embazanê xo ra va:

- Ez helawe nêwena. Ez xo rê nano wuşk wena, la ez nêbena heywanê kesî. Hîrê serrî yo ke melayî helawe nêwerda, çîyê pê nêbîyo.

(*) Melekan, dewa Bongilanî ya. Şêx Abdullah meselaya Şêx Seîdî de Amed de îdam bi. Zamayê Şêx Seîdî bi.

Fîl û Merjêlû

Cemal Azij

Welatê fîlan de yow serri ne varûn vareno ne zî vori varena. A serri erd beno wişk, vaş nêvejên. Fîlî anênê him têşan him zî vêşan manên. Yen pêser, vanê ma se bikerîn? Xu mîyan di qisey kenê, vanê ma şi xu rê yow welato newe bivîn.

Yenê pêser, kunê cehdi. Yenê yow welat, onên zaf weş o. Her ca awki esta, vaş esto, fêkî estê. Vanê, în welatê kamcîn miletî yo? Musên ke o welat welatê merjêlûn o. Onên merjêlûyî zaf ê. Vanê ma înke şêr welat merjêlû, merjêlû goşan ma ra, zînc ma ra şîn zere, mêzg ma helnên.

En holê aye ma merjêlûn ra vaj, ma û şima ma birayê yowbînan ê. Ma hê xo rê gêren yew welat vîn, war ma vejîn. Kîştê şima di welat vergûn esto. Ma ha gêren o welat vergûn ra bigîr. Şima zî destê ma bigîrîn.

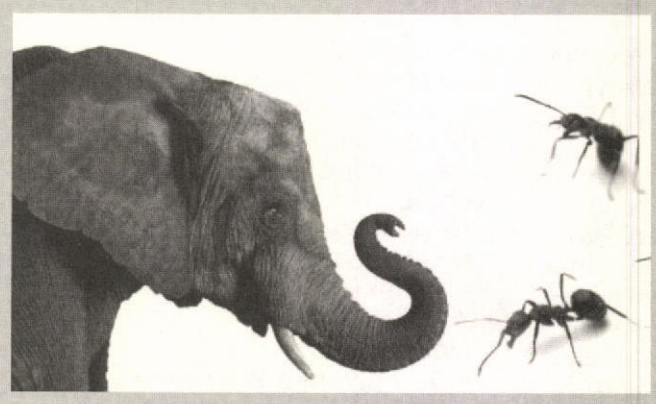

Fîlî û merjêlûyî ben yow, vergûn fetelnên. Fîlî sayê merjêlûn di ben wuar yow welatî. Fîl û merjêlû benê cîran yobînî.

Bêyntare ra çend serrî şîn. Fîlî vanê îna nêben. Ma welat merjêlûn dest merjêlûn ra bigîr, bikerîn welat xu. Fîlî merjêlûn ra vanê, "Şima xu ra vanê merjêlû. Lakîn şima merjêlû nîyê! Şima ma ra yê. Şima zaf koyan ra gêray. Aye ra şima bîy qijek. Eslê şima eslê ma ra yo. Eyr ra pey, şima merjêlû nîyê, ma nameyê şima zî kerdo fîl."

A roje ra pey, nameyê merjêlûyan bîyo fîl. Welatê yîne zî bîyo welatê fîlan.

Mesela Binê Kilawe De Ya

Enwer YILMAZ

Hîryes serrî verî, rocêka wesarî, ez û pîye xu şîy dewe. Ma seba ronayîşê daran şîybî. Dewa ma serê koyanê Dara Hênî ra ya. Tarîx ra hetanî nika şahidê zaf çîyan bîya. Hema ra zî asteyê kalikanê ma serê koyan ra vilakerde yê. Bitaybetî yew ko esto, dewijî ey ra vanê "Qîlê Yadî". Semedo ke Yad uca hameyo kiştiş, coka vatêne. Yadîn Axa merdimêko namdar o. Ma wexto ke qijkek bîy, pê hîkayanê Yadoyî bîy pîl. Yado hevalê tifingî yê Şêx Seîdî bîyo. Emrê ey serê koyan ra vîyarto. Badê serewedartişî, dewlete des serrî ey dima gêrena, nêşkena ey tepîşo. Labelê nizdîyê dewa ma de yew axa semedê çixara xu Yadîn Axayî gerre keno. O zî teslîm nêbeno hetanî peynî têkoşînê xu keno. Wexto ke yeno kiştiş, sereyê ey zî cirakenê benê wîlayet. Sey Şêx Seîdî mezelê ey vînbîyaye yo. Kal û pîranê ma timûtim behsê ey kerdêne. Çimê ma de, Yado yew qehreman bi. Labelê badê ez ewnîya tay kesî xeta ey ra nêşinê!

Nika ez wazena qalê pîle dewa ma Dat Evdî bikerî. Labelê wexto ke ez qalê dewa ma bikerî, Yadîn Axa yeno mi vîr. Semedo ke qalkerdişê ma serê Qîlê Yadî de bîyene, wa ruhê Yadî hewna şad bo.

Ez û pîyê xu wexto ke ma darê xu ronay, gureyê xu qedîna, ma serê Qîlê Koyê Yadî de ronîştî û xu rê qisey kerd kerd. Dewe de bê ma û Dat Evdî sobîna yow çînê bî. Dat Evd tena hamebi dewe. Ma ronîştibîy, Dat Evd zî hame beşdarê suhbetî bi. Mi suhbet akerd. Ma qalê bindestîya kurdan, yewîya kurdan û semedo ke ma serê Qîlê Yadî de bîy, ma qalê Yadî zî kerd.

Semedê na meselaya mi, tayê çî pîyê xu û Dat Evdî ra vat. Mi va "Dato, şima, pîlê şîma na bindestîye senî qebul kerde? Eyro şarê ma bindest o, zuwanê ma zî qedexe yo. Ma do senî bêveng bivinderî?" Pîye mi aciz bi, şi keye. Dat Evd mend. Semedo ke Dat Evd hecî bi, mi qalê dînî zî kerd, mi va "Homayî no zuwan dayo ma, ganî ma zî wayîr bivejîyê, ayete zî îna vana."

Welhasil goştarîya mi kerd û xu açarna va "Lajo, ti nika mi ra vanî çi? Ez kalêka extîyar a, bîlesew xu rencan meker. Qalî meker. Mi zî aciz meker. Sobîna gureyê to çînê yo? Nê meseleyî tehlûke yê lajo, vengê xu mekere. Merdim pîzeyê xu mird bikero, nimajê xu bikero, bes o!"

Ez ewnîyaya zerrîya ey bîye tenge, mi sowtê xu birna. Pîye ey zî wextê Şêx Seîdî de Dîyarbekir de hamebi kiştiş. Dat Evd dewlete ra zaf tersayêne. Mi va "Dato çîke nebeno, ez to ra zaf hes kena. La ez sey to nefikiryena." Dat Evd merdimêko zaf nerm bi. Çi rey qelbê kesî nêverdayêne, nêşîktene. Her kesî ra hes kerdêne. Kamca de kombîyayîş bîyêne, şîyêne. Semedê holî û weşîye qalî kerdêne. Her kesî zî vateyê ey kerdêne.

Dat Evdî tebeqaya xu vetên, cixara xu piştên, adir eştên ci, antênî û vatêne "Lajo no welat de milê ma çewt o. Ê ke ha dewlete îdare kenê, milê înan qalind o. Milê ma barî yo, bizane." Wexto ke behsê qedexeya zuwan û azadîye bîyêne zî vatêne "Lajo, şima qey gêj î!"

Rocêk Dat Evd şi Dara Hênî ke xu rê tutin bigêro. Serê sibayî şi, nizdîyê şanî ame. Ez dûrî ra hownîyaya ke kilawa ey serê sereyê ey de nîya. Destê ey zî veng bî. Mi xu bi xu va, ecêba rayîr de raştê cinawiran hameyo se bîyo. Dat Evd taqet ra kowtbi. Pîyê mi va, "Dato, xeyr o? Se bîyo to? No çi halê to yo?" Dat Evd zaf hers bibi. Qalî nêkerd. Silom zî nêda. Şi keyê xu. Keye de tena mendêne. Rey-rey, ma şomî berdêne ey rê. Pîyê mi va "Homa xeyr bikero, na mesela de çîyêk esto!"

Mi tikê şomî hedre kerde berde. Wexto ke ez şîya zere, verê paca de ronişte bi. Kilawa serê sereyê ey de çinê bî. Mi va "Dato qey Homayî ti mi ra vaje, se bîyo?" Dat Evdî va "Lajo, ez to ra çîke vajî. Mi rocêk esker de semedê qalkerdişê kirdkî lepatî werdî. Ez eyro zî wexto qeza ra hameya, raştê tayê eskeran hameya. Înan mi ra va "bunak", ez zaf hêrs bîya. Înan zî kilawa min û tutinê mi mi ra guret."

Mi destê ey guret xu dest û teselî kerd. Mi va "Dato, mesela kilawe nîya. Mesela binê kilawe de, mezgê to de ya! Derdê înan kilawe nîya, bedilnayîşê mezgê ma yo..."

Ez Peyas de, Parqê Medya de ronişte ya. Ez nêweş bîya, çende rojî yo ke mi nêşîna vejîya bigeyra.

Ez Roşan Lezgînî pawena. Ma telefon de qalî kerd. Mi rê kovara Şewçila û rojnameyê Newepelî ano. Her di zî kirdkî (zazakî) yî.

Asmên hewrin o labelê Roşan ki ame zerrîya mi de roj akewt. Rojnameyo ke vejîyayo pancês rojan ra reyê vejêno. Kovara Şewçila hîrê aşmî ra hewê vejêna.

Ez neşrkerdoxan û karkeran û nuştoxanê rojname û kovare bimbarek kena. Çinkî kirmanckî de her di zî tarîx de gamê muhîm ê. Ganî wendoxî erje bidê ke serranê vernîya ma de sewbîna gaman bierzî.

Bi nê hîsanê pankan û samîmîyan ez silamanê xo şima hemîne rê şirawena.

Dîyarbekir, 18.03.2011 **Alî Tayfun**

Di Waştî: Roj û Aşme

Zerrweş XODÎ

Bî çend serrî, bî çend seserrî ezman (asmên) de di waştî danê yewbînan dima. Mîyanê nê serran de rojêke ancî nê waştî, yanî Roj û Aşme yenê nizdîyê yewbînan. La qet nêresenê yewbînan. Ancî deman ra demêke Roj vano:

- Ax, ax zerenca mi, ti senîn a? Çend seserr ê ke ez ha to dima vazdana. Ti warê xo ra qey nêvecêna? Ti ha ça?

Aşme vana:

- Ey waştîyo waştîyo! Ti zî bî çiqas wext o ke mi dima yî. Ti çira nêşênî biresî mi?

Roj vano:

- Herê herê! Ti bimasî herê wilay. La qey ti nêzana ke zerrîya mi seba to senî dana piro. Bî çend serrî ke ez bi hêvîyêka pîle to dima ya?

Aşme vana:

- Ay la-lawo lawo! Warê dinya de çiqas mar û murî, çiqas zil û zîçî estê, êdî ê zî zanê ke çimanê heskerdoxan ra ne dêsî ne zî ko û kendalî bar kenê. Xirab û başê cîhanî zî baş zanê, çimê heskerdoxan bi eşqê waştîye benê sûrî. La-la bêmecal, qey ti nêzanî? Merdimo çimsûr seba heskerdîya xo çend qesranê zerrnînan erzeno xo dima?

Roj vano:

- Ax bêmecala bêmecale! Ax bêwayîrê, ax bêbavê! Ti wazena ke zerrîya mi bişiknî û mi xo ra serd bikerî, zerrîya mi de heskerdişê xo bikerî sîya? La ez çiqas to ra biheredîyî, zerrîya mi çiqas to ra bibo sîya, ti çiqas zerrîya mi bi zîftê rayîran tarî bikerî zî na kemanîye yê to ya. Na kerdene mocnena ke hurmetê to heskerdişê ma rê çinî yo. Ancî waştîya mina bêheşe, mi xo vîr ra meke. Kam gama ke serê serre bêro, çi wext rayîrê mi bikewo serê rayîrê to, sawê eşqê toyê giranî bikewo mîyanê zerrîya mi, ti do senî nêrî mi vîrî? Zerrîya mi senî bi nêzdîyê zerrîya to nêbermo? Bi nêzdîyê çimanê toyê keweyan, senî çimê minê rengînî nêbê sîya? Û seba ke mi bixeneqno, gama ke Ûr bêro bikewo mi ser, ez bi qewetê zerrîya kamî ey ra bixelesîyî?

ABONEYÎ (ABONELİK):

Zereyê Tirkîya (Türkiye içi):
(6 aşmî/mengî) 18 TL
Teberê Tirkîya (Türkiye dışı):
(6 aşmî/mengî) 12 Euro

Seba şawitişê peran: T.C. Ziraat Bankası
Diyarbakır Şubesi / AHMET KASIMOĞLU
TR 26 0001 0000 91-31436994-5003 (TL)
TR 26 0001 0000 91-31436994-5004 (EURO)

Têkilî (İletişim):
newepel@hotmail.com

rojnameyo kulturî yo 15 roje

NEWEPEL

16-30 nîsane 2011 | Hûmare: 3 | Vaya / Fîyat: 1 TL

Dil, Sanat ve Kültür Derneği adına imtiyaz sahibi ve sorumlu yazı işleri müdürü: Bilal Zilan

Yayın Kurulu: Sait Aydoğmuş, Ahmet Kasımoğlu, Neymetullah Gündüz, Hasan Çakır

Editörler: Roşan Lezgin, Bilal Zilan

Redaktör: Roşan Lezgin

Adres: Lise cd. 2.sk. Adalet apt. No:3 Yenişehir / Diyarbakır
Tel: (0 412) 223 03 69
newepel@hotmail.com
Baskı: Furkan Matbaası, Lise cd. Yenişehir / Diyarbakır

Kursê Kirdkî (Zazakî) Dest Pêkenê

Komela Ziwan Huner û Kulturî ZIWAN-KOM ke Dîyarbekir de fealîyet kena, çend kursanê kirdkî (zazakî, kirmanckî, dimilkî) dana dest pêkerdiş.

Komela Ziwan Huner û Kulturî **ZIWAN-KOM** ke Dîyarbekir de fealîyet kena, çend kursanê kirdkî (zazakî, kirmanckî, dimilkî) dana dest pêkerdiş.

Heme kursî bi metodê xebata atolye yenê dayîş.

Grûba Yewine: Seba merdimanê ke kirdkî (zazakî) zanê la wendiş, nuştiş, fehmkerdiş û qiseykerdiş de zehmetî ancenê.

Grûba Diyine: Tena seba kurmancanê (kirdasan) ke wazenê wendiş, nuştiş, fehmekerdiş û qiseykerdişê kirdkî (zazakî) bimusê.

Kursî hewte de rojêk, her derse **2** saetî, **8** hewteyî dewam kenê.

Kesê ke muracat kenê, hewte de kamcîn roje û kamcîn saete înan rê munasib a, ganî bellî bikerê. Roje û saeta kursan badê roja peyêne ya murcatî bellî bena.

Kursî banê neweyî yê komela **ZIWAN-KOM**î de yenê dayene.

Roja peyêne ya muracatî 30.04.2011 o.

Seba Têkilî û Muracatî:
E-mail:
newepel@hotmail.com
rlezgin@hotmail.com
Tel: 0 412 228 14 55 - 0 412 223 03 69
Adres: Lise Cd. 3. Sk. Elif Apt. Kat: 3, No: 11 Yenişehir / Diyarbakır

Not: Kesê ke muracat kenê, seba îrtîbatî ganî numreyê telefonê xo binusî.

Google Bi Kurdkî

Dezgeyê Teknolojî û Zanyarîyan yê Kurdîstanê Başûrî û şîrketê Googleyî badê peywendî û muzakerayanê derg û dilayan, qerar da ke êdî motorê gêrayîşî Google de bi lehçeya sorankî ya kurdkî xizmet bêro dayene.

Na proje hetê Dezgeyê Teknolojî û Zanyarîyan yê Kurdîstanê Başûrî ra amade bîya. Goreyê malumatê ke ameyê dayene, gelek xebatê teknolojîkî yê bînî zî hetê nê dezgeyî ra amade bîyê û nêzdîye ra do bikewê xizmetê ziwanê kurdkî.

Kesê ke wazenê, şênê adresa www.google.iq de bi lehçeya sorankî xizmetê Googlî ra îstîfade bikerê.

Keyepelê Kirdkî (Zazakî)

www.zazaki.net
www.dersiminfo.com
www.kirdki.com
www.dersimtv.com
www.kirmancki.com

NAMEYÊ HEYWANAN

Amedekar: Roşan Lezgîn

Kutik (n)

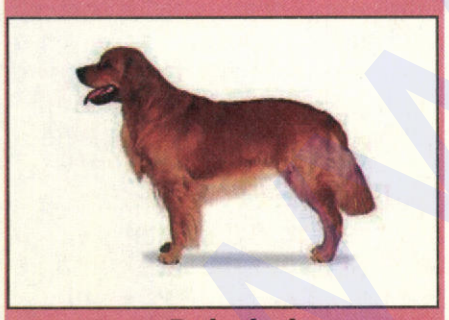

Dele (m)

Bocî (n) / Bocîye (m)
Cewrik (n) / Cewrike (m)

Not: Nameyê makî (bi tirkî: dişil) bi (m), nameyê nêrî (bi tirkî: eril) bi (n) îşaret bîyê.

Hûmara 35. ya Kovara Vateyî Vejîya

Hûmara 35. ya kovara Vateyî ke hetê Grûba Xebate ya Vateyî ra yena weşanayîş, vejîya. Hûmaranê verênan ra ferqo tewr muhîm yê na hûmare no yo ke redaksîyonê kovare vurîyayo. Hetanî hûmara 34. serredaktorê kovare M. Malmîsanij bi, J. Îhsan Espar û Mehemed Selîm Uzun zî endamê redaksîyonî bîy. La hûmara 35. de serredaktor Munzur Çem o, Serdar Bedirxan û Deniz Gunduz endamê redaksîyonî yê. Coka merdim leze tey vejeno ke hetê redaktekerdişî ra mîyanê hûmaranê verênan û hûmara 35. de ferq esto.

Yewna çîyo balkêş yê hûmara 35. zî no yo ke, nuştoxê cinî bi nuşteyanê xoyê muhîman giranîya xo daya hîskerdiş. Nimûne, edebîyat de teswîrkerdişê karakterê cinîyan romanê Deniz Gunduzî SORO de hetê **Esra Altun** ra ameyo analîzkerdiş. **Nadîre Gundaş Aldatmaz** nuşteyê xoyê bi sernameyê "Edebîyatê Kirmanckî (Zazakî) de Rolê Vateyî" averşîyayîşê edebîyatê modernî yê kirmanckî de rolê Grûba Xebate ya Vateyî analîz kerdo. Hewna, cinîyêka bîne, yanî **Netîce** yew hîkaya Anton Çexovî înglîzkî ra û yew şîîra Ehmed Arifî zî tirkî ra çarnaya kirmanckî ser. Beşdarbîyayîşê cinîyan bi edebîyatê kirdkî, cayê şadî û bextîyarîye yo.

Na hûmare de **Alî Beytaş**, **Alî Riza Kalan** û **Alî Aydin Çiçekî**, **Akman Gedîk**, **Munzur Çem**, **Serdar Bedirxan**, **Îrfan Kaya**, **Mehmud Nêşite**, **Seyîdxan Kurij** û **B. Şîlanî** babetanê cîya-cîyayan de her yewî yew nuşte nuşto. Nînan ra nuşteyê Munzur Çemî "Welatê Kengurîyan de" ke qalê gêrayîşê xoyê welatê Awustralya keno, balkêş o.

Bîlal Zîlan, **Daîmî Bîngol**, **Oktay Ersoy** û **Gawanê Welatî** na hûmare de şîîrê xo dayê weşanayîş.

Ozcan Yilmazî La Fontaine ra di fablî çarnayê bi kirmanckî ser. **Murad Canşad**î qismêk îdyom û fiqrayî dayê weşanayîş. **J. Îhsan Espar**î çend deyîrê ke hetê Pîranî ra arêday, na hûmare de dayê weşanayîş.

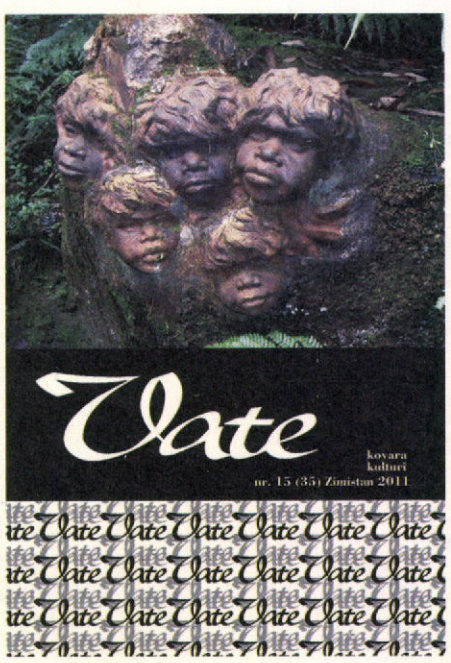

NAMEYÊ NEBATAN

Amadekar: Ehmedê Dirihî

galûre, gula sûre, gula vileçewte, kanzike, qaçqajike, qanzike

Kurmanckî: bernixunk, gulbizin, gulenîsan, gulnexwîn, kinêre, sernixwînk, şilêr
Sorankî: gulbenda şayî, laleya gulnexûn, şilêra sernuxîn, şagulbend
Gorankî: guleşilêr, helale birme, qilebazî, taca mîr
Latînkî: Fritillaria imperialis
Tirkî: ağlayan gelin, kral tacı, şah tuğu, ters lale